

Судова експертиза в умовах воєнного стану

Олена Залужна

старша судова експертка, Дніпропетровський НДЕКЦ МВС України,
м. Дніпро, Україна, e-mail: zaluzhnaolena@ukr.net

Розглянуто питання щодо виникнення складнощів під час проведення судових експертиз в умовах воєнного стану.

Ключові слова: експертні дослідження; судова експертиза; судова експертологія; експертна діяльність.

Forensic Examination under Martial Law

Olena Zaluzhna

The paper deals with the challenges in conducting forensic examinations under martial law.

Keywords: expert research; forensic examination; forensic science; forensic expert activity.

На ефективність судово-експертного забезпечення правосуддя в умовах воєнного стану впливають різні чинники, обумовлені як негативними наслідками розпочатої рф агресивної війни проти України та тимчасової окупації частини її території (небезпека для життя і здоров'я під час виконання співробітниками спеціалізованих державних установ судової експертизи своїх службових обов'язків; надмірне навантаження на судових експертів, які проводять балістичні, вибухо-технічні, молекулярно-генетичні та інші експертизи в кримінальних провадженнях щодо злочинів російських окупантів), так і якість нормативно-правового регулювання порядку застосування спеціальних знань під час здійснення судової і правоохоронної діяльності, стан дотримання цього порядку, рівень обізнаності фахівців у сфері судочинства, можливості та останні досягнення судової експертизи тощо.

Очевидно, що реальне розкриття вчинених злочинів сьогодні неможливе без залучення компетентних фахівців для проведення експертиз. Саме експертна діяльність під час розслідування злочинів істотно допомагає в їх розкритті та розширює можливості правозахисників щодо збирання, перевіряння та оцінювання доказів. Адже саме якісно складений висновок експерта — це один із найважливіших засобів доведення провини злочинця, до того ж саме такий висновок

будується на основі спеціальних знань фахівця, що є вкрай важливим для учасників кримінального процесу.

З початком військового конфлікту на території України судово-експертні установи зіткнулися із тими самими проблемами, що й інші органи державної влади та місцевого самоврядування, військові та інші громадяни, а саме: регулярні проблеми з електро-, тепло- і водопостачанням в експертних установах, що не дає можливості експертам повною мірою застосовувати технічні засоби як під час дослідження об'єктів, так і укладання висновків за допомогою комп'ютерної техніки.

Наприклад, дактилоскопічна експертиза має широкий арсенал методів виявлення слідів (оптичні, фізичні, хімічні, фізик-хімічні). Але у реаліях, коли у будь-який час може пролуhati сигнал повітряної тривоги, вимкнутися світло, застосування багатьох із них стає неможливим: використання ціаноакрилової камери потребує безперервної подачі електроенергії протягом кількох годин для того, щоб ефіри ціаноакрилату вступили в реакцію з речовиною слідів, а після цього витяжна система відкачала всі отруйні речовини, які виділились під час оброблення. Тож експерти вимушені використовувати дактилоскопічні порошки, які не завжди повною мірою можуть вступити в адгезію з речовиною сліду, та в результаті виявити сліди на об'єктах.

Ускладнення роботи транспорту, заборона проїзду певними автомобільними дорогами, їх знищення, призводять до того, що негативного впливу зазнає процес транспортування доказів в експертні установи для проведення експертних досліджень.

Війна в Україні створює унікальні та складні виклики для криміналістики та судової експертології. Збройний конфлікт значно впливає на правову систему, створюючи нові проблеми у зборі доказів, проведенні розслідувань та забезпеченні справедливо-го судочинства.

Основні виклики — збирання та збереження доказів у зонах конфлікту. Воєнні дії часто супроводжуються руйнуванням інфраструктури, що ускладнює доступ до місць злочинів. Крім того, зібрані докази можуть бути знищені або пошкоджені через бойові дії. Це вимагає розроблення нових методів збирання та збереження доказів. Збройний конфлікт призводить до великої кількості загиблих та зниклих безвісти, що вимагає від криміналістів проведення численних ексгумацій та ідентифікацій тіл включно з використанням ДНК-аналізу, антропологічних та інших методів судової експертизи для встановлення осіб загиблих та документування військових злочинів.

Робота в умовах війни має значний вплив на психологічний стан фахівців, що може вплинути на їхню ефективність та здатність об'єктивно оцінювати докази. Забезпечення психологічної підтримки та проведення регулярних тренінгів для експертів є важливими аспектами роботи в таких умовах.

В умовах збройного конфлікту важливо забезпечити співпрацю між національними та міжнародними правоохоронними органами та експертними установами: обмін інформацією, технічною підтримкою та досвідом для підвищення ефективності розслідувань та судових процесів.

Також в умовах воєнного стану є складнощі у проведенні окремих слідчих (розшукових) дій та, якщо судову експертизу необхідно провести на місці події або за місцезнаходженням об'єкта дослідження,

особа або орган, який її призначив, мають забезпечити судовому експертові безперешкодний доступ до об'єкта дослідження і належні умови праці [1, с. 2]. Ускладнення пояснюються недосяжністю місць подій та місцезнаходження об'єктів дослідження, розміщених у зоні бойових дій або на тимчасово окупованих рф територіях нашої країни або на деокупованих місцевостях.

Часто потерпілі не бажають брати участь у слідчих діях та відмовляються від призначення судово-медичної експертизи у зв'язку з потенційним ризиком для їхнього життя та здоров'я [2, с. 225]. Складність організації та проведення молекулярно-генетичних досліджень пояснюється відсутністю в Україні бази даних ДНК військовослужбовців. У проведенні вибухотехнічних досліджень з метою встановлення типу артилерійських боєприпасів, які застосовувались для обстрілу цивільної інфраструктури, заважає неякісне вилучення залишків відповідних снарядів (не завжди надають інформативні залишки, а за дрібними уламками без маркування розв'язати завдання майже неможливо).

За таких реалій воєнного сьогодення криміналістика покликана розробляти сучасні засоби, прийоми та методи, спрямовані на протидію кримінальним правопорушенням, пов'язаним із військовою агресією рф проти України й іншим злочинам в умовах війни. Водночас специфіка формування та застосування криміналістичних знань відображає певні тенденції розвитку сучасного глобалізованого світу, наявні виклики, загрози й засоби їх усунення або нейтралізації. У зв'язку з цим гостро постає питання підвищення ролі криміналістики у формуванні доказової інформації та розв'язанні низки інших важливих криміналістичних завдань сучасної юридичної практики. Новітні технології можуть значно удосконалити парадигму розслідування кримінальних правопорушень, надаючи потужні та ефективні засоби для виявлення та протидії злочинності.

Одним із найважливіших завдань криміналістики є розроблення та застосування

техніко-, тактико- та методико-криміналістичних засобів, прийомів, методів і рекомендацій, що дають змогу збирати, досліджувати й використовувати доказову інформацію навіть у складних умовах війни.

Зазначене свідчить про особливу роль судових експертів у формуванні якісної доказової бази під час розслідування злочинів.

Від фахової підготовки судових експертів, їхніх знань, практичних навичок і досвіду, застосування наявного інструментарію для проведення досліджень повною мірою залежить достатність і аргументованість експертних висновків.

Перелік джерел посилання

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
2. Бутович О. І., Кисельов В. М. Особливості призначення та проведення судових експертиз в умовах воєнного стану. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2 (101). Ч. 2. С. 224—230. DOI: 10.32631/v.2023.2.51 (дата звернення: 20.08.2024).